

ŞEYH GÂLİB

HÜSN Ü AŞK

- Şeyh Gâlib'e asıl şöhretini kazandıran eseri, temsilî (allegorik) bir mesnevî olan *Hüsn ü Aşk*'ıdır. Şair, eserin yazılış sebebini anlattığı bölümde, bir mecliste Nâbî'nin *Hayr-âbad*'ına benzer bir mesnevînin yazılamayacağını söylenilmesi üzerine bu eserini yazmaya başladığını söylemiş; Nabî'nin eserini Attâr'dan çalıntı olmakla tenkit etmiştir.
- *Hüsn ü Aşk*, ile İbni Sînâ'nın *Risâletü't-Tayr*'ı, Şihabeddin Sühreverdî'nin *Mûnisü'l-Uşşâk*'ı, Fuzulî'nin *Sıhhat u Maraz*'ı, Nev'î'nin *Hasbihâl*'i, Nizamî ve Fuzulî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'ları arasında kurgu ve tematik bakımından bazı paralelliklere rastlanmakla birlikte, bunların hiç birinin taklidi olmayan tamamıyla orijinal, telif bir mesnevîdir.
- Bu konuda, şairin kendisi de, *Hüsn ü Aşk*'ın sonunda, "Tarz-ı selefte tekaddüm ettim / Bir başka lügat tekellüm ettim" diyerek, eserinin farklılığı ve orijinallğine dikkat çekmiştir. Buna karşılık, Mevlâna'nın *Mesnevî*'sine sayısız göndermeler vardır.
- *Hüsn ü Aşk*, "mefûlü mefâilü feûlün" vezniyle yazılmış, *Hüsn ve Aşk* arasında geçen 2101 beyitlik tasavvufî bir aşk hikâyesidir.
- Eserde, bir aşk hikâyesinin çerçevesinde mutlak güzelliğe yani Allah'a ulaşmanın zorlukları, bu yola giren bir salikin mürşidin yardımına duyduğu ihtiyaç anlatılmaktadır. Hüsn cemâl-i mutlak olan ilâhî güzelliği, Aşk ilâhî güzelliğe ulaşmak isteyen saliki (dervişi), Mekteb-i edeb tekkeyi, Benî-Mahabbet tarikat mensuplarını, Gayret dervişin çabalarını, Hûş-rûba mecazî aşkı, Molla-yı Cünun ve Sühan ise mürşidi temsil etmektedir.
- Eserde, varlık âleminde yokluğa ve gerçek-mutlak varlığa, kesretten vahdete, mecazî aşktan hakikî aşka ulaşan manevî yolculuk hikâye edilmektedir. Bu yolda karşılaşılan tehlikeler ise ilâhî aşka ulaşmak için aşılması gereken engellerdir. Eser, tasavvufî bir aşk hikâyesi olmakla birlikte, tabiat tasvirleri, aşk duyguları, ıstırapları ile aynı zamanda beşerî yönü de olan bir mesnevidir. Konu tamamıyla tasavvuf felsefesi esprisi içinde işlenmektedir.
- Eserin olay örgüsü ana hatlarıyla şöyledir:
- Benî-Mahabbet kabilesinden *Hüsn ve Aşk*, Mekteb-i Edeb'de okurken birbirlerine âşık olurlar. İki âşık, içinde "feyz havuzu" bulunan "Nüzhetteh-i ma'na" adındaki bahçede zaman zaman buluşup dolaşırlar. Aynı kabileden Hayret adlı bir kimse bu buluşmayı engellemeye çalışır. Bahçenin *Sühan* adlı ihtiyar, arif bir mihmandarı vardır. İki âşık birbirleriyle *Sühan* vasıtasıyla haberleşmeye çalışırlar. *Aşk*'ın *Gayret*, *Hüsn*'ün de *İsmet* adlı dadıları vardır. *Aşk*, mektebin *Molla-yı Cünun* denilen hocasının öğüdü ve *Gayret*'in tensibiyle kızı babasından ister. Kabile büyükleri ise, kendinden Kalp diyarındaki iksiri alıp getirmedikçe *Hüsn*'le evlenemeyeceğini söylerler. *Aşk*, kimyayı bulmak için *Gayret*'le birlikte yola çıkar. Yolda birçok tehlikelerle karşılaşır. Düştüğü kuyudan, kendine âşık olan bir cadının elinden *Sühan* vasıtasıyla kurtulur. Yolda, cinlerle gulyabanilerle savaşıyor ve ateş denizini geçmek zorunda kalır. Çin sınırına vardıklarında, Çin padişahının *Hüsn*'e benzeyen kızı *Hoş-rûba*'ya gönlünü kaptırır. Kız, onları *Zatü's-suver* kalesine kapatır. *Aşk*, *Sühan*'ın tavsiyesiyle kaleyi ateşe

vererek kurtulur. Kaleyle birlikte kız da yanar. Bu arada *Gayret*'i de kaybeder. *Sühan*, *Aşk*'ı alıp *Kalp* kalesine götürür. *Aşk*, *Sühan*'ın yardımıyla *Hüsn*'ün sarayına varır. O sırada *Hayret*, *İsmet*, *Molla-yı Cünun* ve diğerleri gelirler. *Sühan*, onu çeşitli kılıklarda tehlikelerden kurtaranın kendi olduğunu, *Hüsn*'ü kendinden ayrı sanması sebebiyle bu tehlikelerle karşılaştığını, *Aşk*'ın *Hüsn*, *Hüsn*'ün de *Aşk* olduğunu söyler. *Hayret*, *Aşk*'ı alıp *Hüsn*'e götürür ve gayp perdesi açılarak *Hüsn*'e kavuşur.

- Mesnevîde, bu ana temanın dışında yan hikâyeler de önemli bir yer tutmaktadır. *Hüsn ü Aşk*, kurgu bakımından benzeri aşk mesnevîlerine göre farklı değildir. Eser olay örgüsü bakımından zayıf olmakla birlikte, bilhassa tasvirleri ve olayları sahnelermesiyle dikkati çekmektedir. Eserde, yer yer sürrealist, sembolist ve empresyonist şairleri hatırlatan tasvirlerle rastlanmaktadır. *Hüsn ü Aşk*'a asıl özelliğini veren, mesnevîyi baştan sona ören şaire özgü son derece sanatkârene anlatımıdır. Eserde, sanat kaygısı, güzel yazma isteği, tasavvufî mesajı geri planda bırakmıştır.
- Refi-i Amidi (ö. 1815?) ise, Galip'in Nabi'yi eleştirmesine kızarak *Can u Canan (Nazm-ı Dekâyık)* adlı bir mesnevî yazar; fakat eseri *Hüsn ü Aşk*'ın basit, sathi bir taklidinden öteye geçemez. Eserde, Benî- Mahabbet, Derdoğulları; Hüsn ve Aşk, Can ve Canan; Edeb mektebi de Cezbe mektebi olarak değiştirilerek Galip'e benzetilmeye çalışılmış fakat şairin harikülâde üslubu ise unutulmuştur.

HÜSN Ü AŞK

Âgâz-ı Dâstân-ı Benî-Mahabbet

Sevgi Oğulları Hikâyesinin Başlangıcı

Dil-zinde-i feyz-i Şems-i Tebrîz

Ney-pâre-i hâme-i şeker-rîz

"Şems-i Tebrîzî'nin feyziyle gönlü açılan, şekerler saçan (tatlı dilli) ney parçası kalem!"

Bu resme koyup beyân-ı aşkı

Söyler bana dâstân-ı aşkı

"Aşkı anlatmayı bu tarza sokup bana aşk destanını anlatır."

Kim vardı Arabda bir kabîle

Müstecmi'-i haslet-i cemîle

"Araplarda, bütün güzel huyları toplamış bir kabîle vardı."

Ser-levha-i defter-i fütüvvet

Ser-hayl-i Arab Benî Mahabbet

"Yiğitlik, cömertlik defterinin ve Arapların başı Sevgioğulları..."

Ammâ ne kabîle kible-i derd

Bî'lcümle siyâh-baht u rû-zerd

“Fakat bir kabile değil âdeta bir dert kıblesiydi. Hepsinin bahtı kara ve yüzü (dertten) sapsarıydı.”

Giydikleri âfitâb-ı temmûz

İçtikleri şu'le-i cihân-sûz

“Giydikleri Temmuz ayının güneşi, içtikleri cihanı yakan bir alevdi.”

Vâdîleri rîk ü şîşe-i gam

Kumlar sağışınca hüzn ü mâtem

“Vadileri kumluk, keder şîşeleriyle dolu. Kumlar sayısı kadar hüzn ve matem var.”

Har-gehleri dûd-ı âh-ı hirmân

Sohbetleri ney gibi hep efgân

“Çadırları, âdeta harmandan çıkan bir duman, sohbetleri ise ney gibi hep figan etmekte.”

Her birisi bir nigâra urgun

Şemşîr gibi dehânı pür-hûn

“Her biri bir sevgiliye vurgun. Kılıca benzeyen ağızları kanla dolu.”

Erzâkları belâ-yı nâgâh

Âteş yağar üstlerine her gâh

“Yiyecekleri ansızın gelen bela. Üstlerine her an ateş yağmada.”

Ekdikleri dâne-i şirâre

Biçtikleri kalb-i pâre pâre

“Ektikleri kıvılcım taneler, biçtikleri parça parça olmuş kalplerdi..”

Anlar ki kelâma cân verirler

Mecnûn o kabîledendi derler

“Söze can veren şairler, Mecnun’un bu kabileden olduğunu söylerler.”

Her kim ki belâyâ mürtekibdir

Elbet o ocağa müntesibdir

“Kim belaya düşmek isterse, elbet o ocağa bağlıdır.”

Satdıkları hep metâ’-ı cândır

Aldıkları sûziş-i nihandır

“Satdıkları hep canlarının malıdır, aldıkları ise gizli bir yanış.”

Sıfat-ı Bezm-i İşân

Onların Meclislerin Tasviri

Kasd eylese bunlar ayş ü nûşa

Tûfân-ı belâ gelirdi cûşa

“Bunlar, yiyip içmeye başlasalar bela tufanı coşardı.”

Sâgarları gürz-i kûh-peyker

Sahbâları merg-i dehşet-âver

“Şarap kadehleri dağ gibi bir gürzdü. Şarapları da dehşet saçan bir ölümdü.”

Meclisleri rezm-gâh-ı âşûb

Mutrıpları hây u hûy-ı dil-kûb

“Meclisleri, karışık bir savaş yeri, çalgıcıları gönülleri yaralayan hay huydu.”

Pinyâli piyâle zann ederler

Pergâleyi kâle zann ederler

“Pinyali (savaş aleti) kadeh, pergâleyi (kaba iplikten yapılmış kumaşı) kamaş zannederler.”

Azrâil o kavme sâkî-i hâs

Mirrîh bezimlerinde rakkâs

“Azrail o kavme özel bir sakiydi. Mirrih yıldızı ise meclislerindeki bir oyuncuydu.”